

ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОБЛЕМИ

Добрин Ганчев*, Милена Рачева

Технически Университет, Габрово, България

**кореспондиращ автор: dobrin@tugab.bg*

HIGH-TECH ENTREPRENEURSHIP – CHALLENGES AND PROBLEMS

Dobrin Ganchev*, Milena Racheva

Technical University of Gabrovo, Bulgaria

**Corresponding author: dobrin@tugab.bg*

Abstract

Entrepreneurship is a social phenomenon that originated in countries with a market economy and a democratic system. Making some reservations about the principles of democracy, we must note that it achieved its positive results in the second half of the twentieth century. In our country, entrepreneurship is experiencing its renaissance.

Technological innovations in the twenty-first century have posed new challenges and solutions in a world without borders and limitations, filled with risk and uncertainty. The purpose of this report is to introduce us to some of the entrepreneurial problems in the high-tech sector and to highlight some of the challenges in its future development. Various research methods and approaches will be used to solve these problems.

Keywords: *entrepreneurship, high technology, foreign direct investment, startups, artificial intelligence.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Съвременните изследователи на предприемачество го определят като социален феномен, който става особено актуален в периода на икономическите и политическите проблеми от края на 90-те години на отминалия XX век. „Класиците“ в развитието на предприемаческата теория засягат различни аспекти и наблягат на различни специфики при дефиниране на същността, ролята и функциите на предприемача. Съвременната пазарна среда поставя нови предизвикателства пред предприемачите, особено тези които реализират своите амбиции в сектора на високите технологии.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Още през 17 век, Ричард Кантийон дефинира ролята на предприемача като активен икономически агент. От всички икономисти, творили през XX-ти век, само Йозеф Шумпетер се интересува от предприемачеството и неговото влияние върху икономиката. Той с основание се смята за първия икономист, който работи по проблемите на предприемачеството и разработва цялостен модел за ролята на предприемачеството в съвременното общество. Според Шумпетер предприемачеството нарушава равновесието в икономическия кръговрат и по този начин създава „фундаменталния първоначален

импулс на търговската промяна”[1]. Той прави извода, че функцията на предприемачите е да реформират или революционизират начина на производство, отнасящ се както до технологичните възможности, така и до производството на нови стоки или до производството на стари, но по нов начин. Предприемаческата теория на Шумпетер е неразривно свързана с неговата теория на иновациите и е част от нея. Понятието иновация е въведено в практиката от австрийския икономист Йозеф Шумпетер в произведението “Теория на икономическото развитие”. Самото наименование има латински произход /произлиза от *innovus*/ и означава нововъведение.

Основните моменти в неговата теория могат да бъдат обобщени по следния начин:

- Предприемачите са личности, които имат особено отношение, нагласи и склонности и проявяват особено отношение към властта и лидерството;
- Шумпетер добавя към горните качества и такива като сила на волята, отговорност и визия за бъдещето;

Поемането на такъв вид ангажменти и натоварването с неординарни задачи само по себе си представлява особена функция, тъй като тя изисква натоварване с особени задачи и заради това, че средата се съпротивлява по много и най-различни начини. Това налага да се култивират специфични способности, които определят предприемаческия тип и предприемаческата функция.

По-късно Шумпетер еволюира в своите схващания и свързва предприемачеството с функцията, а не с физическата личност. За самата функция не е задължително да е обвързана с физическото лице. В големите корпорации съществува по-голяма възможност да се Богатство се създава, когато няколко иновации породят ново предлагане. От тази гледна точка функциите на предприемачеството могат да се дефинират като комбинация на различни входящи фактори по иновативен начин, за да генерират стойност за

клиента с надеждата, че тя ще превиши разходите на входящите фактори. По този начин се създава възвръщаемост, в резултат на която се създава богатство. Подчертава важното значение на инвестициите в различните фази на икономическия цикъл и зависимостта от различни психологични фактори [2].

За Питър Дракър предприемачеството е „метаикономическо” явление. Той застъпва тезата, че предприемачът трябва да има „тунелен“ поглед и личното его да поставено на заден план в името на изпълнението на поставените цели. Той смята, че икономистите нямат обяснение за природата и духа на предприемача. Това явление оказва влияние върху икономическите процеси, дава съответната форма на икономиката, без да е част от нея [3]. Предприемачите изпитват потребността от целенасочено търсене на източниците на нововъведения, на измененията и техните симптоми, като по този начин се превръщат в стожери на новаторството. Предприемачеството се основа на общи принципи независимо от това дали става въпрос за стопанска или нестопанска организация за обществени услуги, дали е правителствена институция или не. На преден план изниква необходимостта от предприемаческо управление. Могат да се очертаят следните области:

- организацията трябва да бъде гъвкава и възприемчива към измененията на средата, да ги разглежда като благоприятни възможности, а не като заплаха;

- систематичното измерване и оценяване на резултатите от работата на предприятието;

- предприемаческото управление изисква специфични практически подходи, които имат отношение към организационната структура, набирането на персонала, системата за възнаграждения и материално стимулиране;

- съществуват забранени „територии”, които не трябва да се изпълват със съдържание.

Предприятията трябва да бъдат възприемчиви към нововъведенията. Необходимо е да бъдат адаптивни към бързо променящата се среда в началото на XXI-ия век. За тази цел трябва да бъдат разработени съответни политики на предприемаческото предприятие. Тези политики е необходимо на първо място да са ориентирани към нововъведенията и иновациите, на второ място към необходимостта и важността на тези нововъведения и тяхното темпорално разположение във времето. На трето място е нужно да се разработи план, който да отразява специфичните цели на предприемача.

През последните години особен акцент в изследванията по проблемите на предприемачеството се поставя върху високите технологии и изкуствения интелект, на декарбонизацията и зеления преход. Тук трябва да отчетем и влиянието на „Ковид“ кризата, която постави под съмнение някои от парадигмите, защитавани от определени направления, школи и колективни субекти.

Въпреки неблагоприятната конюнктура и нестабилната вътрешна и външна среда прогнозите за колапс сред икономическите субекти в технологичния сектор не се случиха. По-голямата част от предприемачите в сектора разчитат на пазарите в Западна Европа и САЩ. Необходимо е да отбележим, че фирмите залагат на консервативни подходи и методи на поведение в бизнеса като оптимизиране на операции, използване на изкуствен интелект, укрепване и задълбочаване на дългогодишни партньорства, използване на гъвкави похвати при намиране на нови бизнес сегменти, разширявайки своите умения и експертност [4].

Както отбелязват анализаторите, през последните години секторът навлиза в етап на зрялост в своето стопанско развитие. През 2024 г. предприемачите в сектора на Информационните и комуникационните технологии отчитат една динамична картина, за която стои икономически растеж [5].

При неотдавна проведено проучване в областта на информационните и комуникационните технологии и свързаните с тях браншове и групи производства се установиха поредица от обнадеждаващи факти, които показват че продукцията на предприятията надхвърля 5% от стойността на БВП за страната и възлиза на 11, 85млрд. лева [5]. Данните на 100 най-големи компании показват, че приходите им бележат ръст от около 2,6% за 2024 г., според Националната агенция по приходите. В поддредането на Digitalk101, което е представително за над 75% от фирмите, се забелязват различни индивидуални особености на участниците, свързани с отделни показатели като нетна печалба, брой на заетите и др.[5].

През последната година сделките в IT сектора имат доминираща роля на инвестиционния пазар в страната по мнението на наблюдателите. Този род сделки, заедно със соларните паркове представляват интерес за предприемачите, включително и чуждестранните. Като позитивен факт се оценява факта, че се увеличава броя на фирмите, които извършват придобиване на нови пазари, търсейки възможности за разширяване и диверсификация на бизнес активностите. Прилагането на такава стратегия е сериозен белег за натрупан опит и стабилно присъствие на пазара [6]. Основният двигател зад вид трансформация е стратегическото преориентиране към системна интеграция и консултантски услуги с висока добавена стойност, особено в сферата на изкуствения интелект и автоматизацията на финансови и административни процеси. Направената класация показва, че девет от първите десет бележат постоянен ръст на приходите от продажби за периода 2022-2024 година(виж Таблица №1). Темпът им на растеж е „разнообразен“ като варира от 2,54% до 38,55%. Най-голяма печалбата за 2024 г. отчита мобилният оператор А1, като достигната рентабилност е 41,5%, която му отрежда второ място по този показател.

№ по ред за 2024	Компании	Приходи			Изменение	Темп на рост/ег	Печалба /Загуба	Рентаби- лност
		хил. лв.			%	%	хил. лв.	%
		2022	2023	2024	2024/2023	2022/2023	2024	2024
1	А1 България	1290600	1460803	1605458	9,3	11,2	666192	41,5
2	Виваком България	1165274	1276414	1488360	16,6	13,07	590650	39,68
3	Иетел България	896160	986018	1044274	5,91	7,97	318393	30,49
4	Амзонет Интерактив	410963	986018	645540	20,80	25,42	431097	66,78
5	Самап Лимитед клон България	213837	342477	400468	16,93	38,55	96254	24,04
6	Поликомп	326213	331459	356068	7,42	4,52	5532	1,55
7	Цетин България	260325	277336	305149	10,03	8,28	117016	38,55
8	САП ЛАБС БЪЛГАРИЯ	196848	243957	290385	19,03	21,48	9344	3,22
9	ДИ ЕКС СИ БЪЛГАРИЯ	263662	271020	277208	2,28	2,54	10579	3,82
10	ПЕЙСЕЙФ БЪЛГАРИЯ	227251	248686	251226	1,02	5,23	20488	8,36

Таблица 1 Класация на първите десет компании от високотехнологичния сектор

Най-общия извод, който може да се направи, е че трите мобилни оператори имат стабилни финансови позиции, което им осигурява отлични предпоставки за развитие. Останалите участници от първата десетка показват устойчиви резултати, които им дават възможност не само да запазят, но и да разширят пазарните си позиции [6]. В нашата страна експертите в бранша отчитат 39 сделки в сектора на обща стойност 330 млн. евро. Отчитайки факта, че технологиите играят основополагаща роля в модерното стопанско развитие на страната като включват най-различни дейности като се започне от най-модерните - изкуствен интелект (AI), блокчейн и криптопродукти, роботика и се стигне до автодиагностика и софтуерни решения.

Най-големите сделки в сектора през 2024 година са - придобиването на софтуерния разработчик „Дриймикс“ от американската компания „Syneschron“ на стойност 55 млн. евро. Тук трябва да бъде отбелязано и привлеченото външно финансиране от разработчика на платформи за зарядни станции на автомобили „Ампеко“, който набира 26 млн. евро като около 65% са от френски фонд за рисков капитал. Заслужава вниманието придобиването на собствеността на софтуерната компания „Мелън“ от френската група „Валтекс“ на стойност 279 млн. евро. Друга значима сделка са двата етапа на привлечено финансиране от производителя на наносателити „ЕндуроСат“, който си набави финансов ресурс на обща стойност 33 млн. евро.

Тук трябва отбележим безспорния успех на компанията „Shelly Group“, която се трансформира от стартър в глобален технологичен лидер в областта на енергийни мениджмънт и интелигентната автоматизация с капитал оценен на над 1 млрд. долара и листвана както Българска фондова борса, така и на фондовата борса в Франкфурт на Майн.

Нашият интерес и внимание заслужават и останалите „сектори“ на високите технологии. В областта на системната интеграция за 2024 г. авторитетен лидер е „А1 България“ с приходи от 336 987 хил. лв., на второ място се нарежда „Телелинк бизнес сървисис груп“ с приходи от 222 973 хил.лв. , а на трето един познат бизнес агент „Информационно обслужване“ с своите 125534 хил. лв. приходи[7]. Азбучна истина е, че системната интеграция дава предимства в организацията и управлението на производството на базата на изкуствения интелект, анализ на база големи данни, прилагане на облачни технологии и др. Общо двадесетте най-големи компании отчитат приход в размер на 31 512, 5 хил. евро или и 0,24% от реализираните приходи в ЕС, който генерира приходи за 130 млрд. евро.

Сериозно внимание заслужават реализираните приходи от ИТ износ. Общо 72 компании декларират оборот от 1,97 млрд. евро [8].

Други браншове от сектора на високите технологии също регистрират добри пазарни позиции и търсят възможности за реализация на своите намерения.

Работните заплати в сектора остават сред най-високите в страната. Средното брутно месечно възнаграждение достига 6125 лв. Трябва да се отбележи, че те зависят от професионалния им опит, от длъжността и технологиите, които използват[9]. Брутните заплати нарастват, като за това движение спомага факта, че секторът е изключително експортно ориентиран. За този ръст допринася и обстоятелството, че в сектора има няколко големи икономически субекта с персо-

нал, надхвърлящ 500 човека. При това фирмите от IT сектора привличат задържат висококвалифицирани специалисти със своеобразни стимули и възможности като дистанционна работа, гъвкав работен ден, допълнителна здравна застраховка и др.

Безспорно влияние върху икономическата среда оказват преките чуждестранни инвестиции, които по данни на БНБ възлизат на 28,662 млрд. евро. Най-атраактивните шест сектора са привлекли преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в размер на 21 738,6 млн. евро или 75,84% от всички за анализирания период (виж Таблица 2).

Таблица 2 ПЧИ в първите шест икономически сектори за периода 2010 г. – 2024 г.

№ по ред	Сектори	ПЧИ (млн. евро)
1	Финансови и застрахователни дейности	7574,4
2	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	5004,9
3	Преработваща промишленост	3414
4	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	2357,9
5	Професионални дейности и научни изследвания	2266,7
6	Операции с недвижими имоти	1120,7
	Общо	21738,6

Източник: БНБ, Собствени изчисления

Непосредствено след първите три сектора, свързани с финансите, търговията и преработката на суровини се нарежда секторът на високите технологии. Той привлича 2 357,9 млрд. евро, което съставлява 8,23% от всички привлечени в ПЧИ в реалния сектор. Може да се направи извода, че сектора притежава определена притегателна сила и потенциал за привличане на чуждестранни инвестиционни потоци.

Сред страните, чиито предприемачи извършили своите вложения в българ-

ската икономика, безспорен лидер е Нидерландия с над 3,5 млрд. евро (виж Таблица 3). Прави впечатление, че всичките държави са европейски, като девет от тях са членове на Европейския съюз.

Таблица 3 ПЧИ по страни на произход

№	Страна	ПЧИ (млн. евро)
1	Нидерландия	3515,6
2	Австрия	2456,1
3	Унгария	1877,9
4	Италия	1730,3
5	Белгия	1632
6	Гърция	1584,2
7	Малта	750
8	Швейцария	537,8
9	Франция	531,4
10	Полша	292,4

Прави впечатление и отстъпление от завоюваните позиции на страни като САЩ, Великобритания, Турция в националната икономика, което е в крещящ дисонанс със потенциалните възможности на предприемачите им.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предприемаческият сектор в навечерието на влизането на страната в Еврозоната е изключително динамичен. Сериозен и значим успех бележат предприемачите във различните браншове на високотехнологичния сектор. За динамиката в резултатите съдействат и помагат различни фактори като развитието на изкуствения интелект, усъвършенстване на формите на неговите приложения, появата на различни видове криптопродукти, дигитализацията на бизнес-процесите в цялостното развитие на екосистемите, благоприятна икономическа конюнктура в страната, наличието на висококвалифицирани кадри и потенциал за професионалното им развитие.

Acknowledgments: The authors gratefully acknowledge the support of the Technical Uni-

versity of Gabrovo under the research grant NIP 2025-22. This work would not have been possible without the financial and institutional backing provided through this initiative.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- [1]Koev Y., “Entrepreneurship”, Steno Publishing House, Varna, 2007, p.21;
- [2]Hadzhichoneva Y., Entrepreneurship, Innovation and Artificial Intelligence in Bulgaria - Dynamics and Management, UNWE Press, Sofia, 2022, p.34;
- [3]Drucker P., “Innovation and Entrepreneurship”, Hristo Botev Publishing House, Sofia, 1992, p. 24;
- [4]Vladkov Vl., The technological factor becomes stable, The largest IT companies,

- “Bulvest Print”, 2025, Sofia, p.2;
- [5]Nikolov K., Top 100 Technology Companies in Bulgaria, The Largest IT Companies, “Bulvest Print”, Sofia, 2025, p.10;
- [6]Ivanova M., IT companies remain favorites for deals, The largest IT companies, “Bulvest Print”, Sofia, 2025, p.36;
- [7]Vladkov Vl., The project business is once again looking at foreign markets, The largest IT companies, “Bulvest Print”, Sofia, 2025, p. 56;
- [8]Glavchev A., ICT Growth Despite Global Difficulties, The Largest IT Companies, “Bulvest Print”, Sofia, 2025, p.120.;
- [9]Vladkov Vl., Wages in the IT industry are growing, specialists are being sought for new projects, The largest IT companies, “Bulvest Print”, Sofia, 2025, p. 122;